
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Gomez-Olivé Burgos, Aina. *La tutela efectiva de les garanties processals a la frontera*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2026 (Dret). 61pàg.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/331850>

under the terms of the license.

LA TUTELA EFECTIVA DE LES GARANTIES PROCESSALS A LA FRONTERA

Treball de Final de Grau

Grau en Dret

Universitat Autònoma de Barcelona

Curs acadèmic 2025–2026

Resum

Aquest treball analitza l'efectivitat de les garanties processals de les persones migrants a la frontera sud espanyola, amb especial atenció als contextos de Ceuta, Melilla i la ruta atlàntica cap a les Illes Canàries, prenent com a marc temporal de referència el període posterior a 2022. L'estudi parteix d'un moment de transformació en la gestió fronterera i en la intensitat de determinades pràctiques de control migratori.

A través d'una anàlisi normativa, jurisprudencial i doctrinal del dret internacional, del dret europeu i del dret espanyol –incloent el Conveni Europeu de Drets Humans, el Conveni de Ginebra de 1951 i el dret de la Unió Europea–, així com de l'estudi d'informes elaborats per organitzacions no governamentals especialitzades, el treball examina si les pràctiques de control migratori respecten les garanties processals reconegudes jurídicament. En particular, analitza l'accés al procediment d'asil, la prohibició d'expulsions col·lectives i el principi de *non-refoulement* i el dret a un recurs efectiu.

L'anàlisi posa de manifest l'existència de desajustos significatius entre el marc jurídic aplicable i la pràctica administrativa, evidenciant limitacions estructurals en l'accés efectiu als drets fonamentals en contextos fronterers. Finalment, el treball reflexiona sobre la necessitat de reforçar els mecanismes de tutela judicial efectiva i de garantir l'aplicació real de les garanties processals.

Paraules Clau: migració, garanties processals, dret d'asil, devolucions en calent, *non-refoulement*, tutela judicial efectiva, frontera sud espanyola, Ceuta, Melilla, ruta atlàntica.

Abstract

This paper analyses the effectiveness of procedural guarantees for migrants at the Spanish southern border, with particular attention to the contexts of Ceuta, Melilla and the Atlantic route to the Canary Islands, using the period after 2022 as a temporal reference framework. The study is situated within a context of transformation in border management and in the intensity of certain migration control practices.

Through a normative, jurisprudential and doctrinal analysis of international, European and Spanish law—including the European Convention on Human Rights, the 1951 Geneva Convention and European Union law—, as well as the study of reports produced by specialised organisations, the paper examines whether current migration control practices comply with the recognised procedural guarantees. In particular, it focuses on access to the asylum procedure, the prohibition of collective expulsions, the principle of *non-refoulement* and the right to an effective remedy.

The analysis reveals significant discrepancies between the applicable legal framework and administrative practice, as well as structural limitations in the effective access to fundamental rights in border contexts. Finally, the paper reflects on the need to strengthen mechanisms of effective judicial protection and to ensure the actual implementation of procedural guarantees.

Keywords: migration, procedural guarantees, right to asylum, pushbacks, *non-refoulement*, effective judicial protection, Spanish southern border, Ceuta, Melilla, Atlantic route.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ..... 8

- 1. Context polític i migratori..... 8
- 2. Metodologia i fonts utilitzades..... 9
- 3. Justificació del tema i rellevància jurídica..... 10
- 4. Objectiu del treball..... 11

CAPÍTOL I. MARC JURÍDIC APLICABLE A LA PROTECCIÓ DE LES PERSONES MIGRANTS..... 12

- 1. El dret internacional dels drets humans i de les persones refugiades..... 12
 - 1.1. El Conveni de Ginebra de 1951 i el principi de non-refoulement..... 13
 - 1.2. El Conveni Europeu de Drets Humans i les garanties processals..... 14
- 2. El dret de la Unió Europea en matèria d'asil i migració..... 15
 - 2.1. La Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea..... 17
 - 2.2. La Directiva de procediments d'asil..... 18
- 3. El marc normatiu espanyol..... 20
 - 3.1. La Llei orgànica 4/2000 i la disposició addicional desena..... 20
 - 3.2. Límits constitucionals a les pràctiques frontereres..... 22

**CAPÍTOL II. JURISPRUDÈNCIA RELLEVANT SOBRE CONTROL
FRONTERER I GARANTIES PROCESSALS..... 23**

1. Jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans.....	24
1.1. El cas Hirsi Jamaa i altres contra Itàlia.....	24
1.2. El cas N.D. i N.T. contra Espanya.....	25
1.3. Altres pronunciaments rellevants del TEDH.....	27
2. Jurisprudència espanyola.....	28
2.1. El Tribunal Constitucional i la Sentència 172/2020.....	28
2.2. Principis sostinguts pel Tribunal Suprem.....	29
2.3. Jurisprudència contenciosa recent.....	30

**CAPÍTOL III. PRÀCTIQUES REALS A LA FRONTERA SUD
ESPANYOLA..... 32**

1. Ceuta.....	33
2. Melilla.....	36
3. La ruta atlàntica.....	39
4. Patrons comuns i burorepresió.....	41

CAPÍTOL IV. ANÀLISI DELS DRETS I LES GARANTIES EN	
FRONTERA.....	43
1. Accés efectiu al procediment d’asil.....	43
2. Prohibició d’expulsions col·lectives i principi de no-refoulement.....	45
3. Dret a un recurs efectiu i control judicial.....	47
4. Desajustos entre el marc normatiu i la pràctica administrativa.....	48
 CONCLUSIONS.....	 51
BIBLIOGRAFIA.....	53
ANNEXOS.....	55
Legislació i jurisprudència.....	55
Informes i documents d’organismes internacionals, entitats de Drets	
Humans, mitjans i institucions.....	58

INTRODUCCIÓ

Aquest treball examina l'efectivitat de les garanties processals de les persones migrants a la frontera sud espanyola, amb especial atenció als contextos de Ceuta, Melilla i la ruta atlàntica cap a les Illes Canàries. L'estudi pren com a referència temporal el període posterior a la declaració conjunta entre Espanya i el Marroc de l'abril de 2022, en tant que moment clau en la redefinició de les dinàmiques de cooperació migratòria.

El punt de tall mencionat permet acotar l'anàlisi en un context en què s'observen transformacions rellevants en la gestió fronterera i en la intensitat de determinades pràctiques de control. Aquest reforç de la cooperació migratòria s'inscriu en una tendència més àmplia d'externalització del control migratori que ha estat analitzada per la doctrina i que posa de manifest els riscos que aquestes polítiques comporten en relació amb la responsabilitat dels Estats i el respecte de les garanties processals (Cantor et al., 2022, p. 120; Gammeltoft-Hansen & Hathaway, 2015, pp. 235-284; Moreno-Lax, 2017, cap. 6).

1. Context polític i migratori

A partir de 2022 es constata un reforç significatiu de les relacions bilaterals entre Espanya i el Marroc en matèria de seguretat i migració. Aquest s'ha traduït, segons diversos informes d'organitzacions no governamentals especialitzades, en una intensificació de les mesures operatives de control fronterer i en el desplegament de mecanismes de cooperació orientats a la contenció i devolució dels fluxos migratoris (Amnistia Internacional, 2022d, pp. 15-21; Comisión Española de Ayuda al Refugiado [CEAR], 2023, pp. 91-93).

Aquest context s'insereix en un escenari regional complex, caracteritzat per la diversificació de rutes migratòries irregulars (amb especial rellevància de la ruta atlàntica), així com per pressions geopolítiques sobre els territoris fronterers i una creixent demanda social i política de control migratori. Aquestes dinàmiques condicionen de manera directa la realitat administrativa i operativa en què s'exerceixen, o es veuen limitades, les garanties processals reconegudes a les persones migrants. El present treball analitza aquests fenòmens des d'una perspectiva jurídica, situant-los en el marc normatiu i jurisprudencial aplicable.

2. Metodologia i fonts utilitzades

La recerca segueix un enfocament jurídic mixt, de caràcter principalment doctrinal i empíric-documental.

En primer lloc, es du a terme una anàlisi normativa i doctrinal del marc jurídic internacional, europeu i intern aplicable. Aquesta inclou la Convenció de Ginebra de 1951 relativa a l'estatut dels refugiats, el Conveni Europeu de Drets Humans, la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, la Directiva 2013/32/UE sobre procediments d'asil, i la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, amb especial atenció a la seva disposició addicional desena relativa al règim de Ceuta i Melilla.

En segon lloc, s'analitza la jurisprudència rellevant, tant del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) com dels tribunals espanyols, amb especial èmfasi en la delimitació dels límits jurídics de les devolucions immediates i en la interpretació del dret a un recurs efectiu.

Finalment, la recerca incorpora l'anàlisi d'informes elaborats per organitzacions especialitzades, com la Comisión Española de Ayuda al Refugiado (CEAR), Amnistia Internacional i el European Center for Constitutional and Human Rights

(ECCHR), així com altres entitats com No Name Kitchen o Border Violence Monitoring Network (BVMN). Aquests materials permeten fonamentar empíricament l'estudi i analitzar la pràctica administrativa en contextos fronterers.

3. Justificació del tema i rellevància jurídica

La selecció d'aquest tema respon a la confluència de diversos factors d'elevat pes jurídic i social.

En primer lloc, els canvis recents en la gestió fronterera i en la cooperació bilateral entre Espanya i el Marroc plantegen interrogants sobre la compatibilitat de determinades pràctiques amb les obligacions internacionals en matèria de drets humans i protecció de refugiats, especialment les derivades de la Convenció de Ginebra de 1951 i del Conveni Europeu de Drets Humans.

En segon lloc, la persistència de pràctiques com les devolucions immediates (*pushbacks*) posa en qüestió garanties processals essencials, com l'accés al procediment d'asil, la identificació individualitzada i el dret a un recurs efectiu amb efecte suspensiu, reconeguts tant pel dret internacional com pel dret de la Unió Europea (Convenio Europeo de Derechos Humanos [CEDH], 1950, arts. 6, 13 i Protocol núm. 4 i núm. 7; Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, 2012, arts. 18, 19 i 47; Directiva 2013/32/UE).

En tercer lloc, la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans ha establert estàndards clars en relació amb aquestes pràctiques. En aquest sentit, sentències com *Hirsi Jamaa i altres contra Itàlia* (2012) han afirmat la prohibició de devolucions col·lectives i la necessitat d'una avaluació individual del risc, mentre que resolucions més recents relatives a Espanya, com *N.D. i N.T. c. Espanya* (2020), han delimitat els marges d'actuació estatal i han generat un

intens debat doctrinal sobre l'abast de les garanties processals en frontera (Moreno-Lax, 2020, pp. 411-452).

Des d'un punt de vista acadèmic, aquest treball pretén contribuir a la identificació de desajustos entre el marc normatiu i la pràctica administrativa, així com a una millor comprensió de l'impacte de les polítiques de control migratori en l'exercici efectiu dels drets fonamentals en contextos fronterers.

4. Objectiu del treball

L'objectiu principal d'aquest treball és analitzar si i en quina mesura les pràctiques frontereres desenvolupades en la frontera sud de l'Estat espanyol, en el context de la cooperació amb el Regne del Marroc a partir de l'any 2022, respecten les garanties processals reconegudes pel dret internacional, el dret de la Unió Europea i el dret intern espanyol.

A tal efecte, el treball se centra en tres eixos fonamentals:

- L'accés efectiu al procediment de protecció internacional i als mecanismes d'identificació.
- La prohibició d'expulsions col·lectives i el respecte del principi de *non-refoulement*.
- El dret a un recurs efectiu i al control judicial de les mesures d'allunyament.

CAPÍTOL I. MARC JURÍDIC APLICABLE A LA PROTECCIÓ DE LES PERSONES MIGRANTS

1. El dret internacional dels drets humans i de les persones refugiades

El dret internacional dels drets humans constitueix el marc fonamental per a la protecció de totes les persones, incloses les persones migrants i refugiades. En aquest sentit, tal com assenyalen Guy S. Goodwin-Gill i Jane McAdam (2021, p. 1), aquest sistema es caracteritza per la seva vocació universal, ja que reconeix drets inherents a tota persona independentment de la seva situació administrativa.

En l'àmbit internacional, instruments com la Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH) de 1948 reconeixen el dret de tota persona a sol·licitar asil i a gaudir-ne davant la persecució (art. 14), establint així els principis generals de dignitat i igualtat davant la llei. Aquestes normes fonamentals han estat desenvolupades en instruments específics. James C. Hathaway (2021, cap. 1) destaca que la Convenció de Ginebra de 1951 relativa a l'estatut dels refugiats, configura un sistema jurídic específic destinat a protegir les persones que fugen de persecució, dotant de contingut jurídic efectiu aquest dret.

El dret internacional dels drets humans construeix un sistema de garanties mínimes que s'aplica a totes les persones, independentment de la seva condició migratòria, i prohibeix tractes inhumans o degradants, discriminació i altres vulneracions fonamentals. Segons Violeta Moreno-Lax (2017, p. 6), aquestes obligacions s'han consolidat progressivament fins a esdevenir part del dret internacional general, amb una aplicació que s'estén també als contextos de control fronterer.

1.1. El Conveni de Ginebra de 1951 i el principi de *non-refoulement*

La Convenció de Ginebra de 1951 relativa a l'estatut dels refugiats és l'instrument central del dret internacional de refugiats. Tal com explica Hathaway (2021, p. 1), aquest instrument no només defineix qui pot ser considerat persona refugiada, sinó que estableix obligacions jurídiques clares per als Estats.

Un dels seus pilars és el principi de *non-refoulement*, consagrat a l'article 33.1, segons el qual cap persona refugiada no pot ser retornada a un territori on la seva vida o llibertat corri perill per motius de raça, religió, nacionalitat, opinió política o pertinença a un determinat grup social.

Aquest principi no només condemna les expulsions forçoses sinó també qualsevol forma de retorn, incloent-hi mesures encobertes o indirectes (com els *pushbacks* o la negació d'accés al territori) quan existeix un risc real de persecució o greus vulneracions de drets humans (Goodwin-Gill i McAdam, 2021, p. 215).

A més del principi de *non-refoulement*, la Convenció reconeix altres drets importants, com la prohibició d'expulsions col·lectives (art. 32), el dret a no ser penalitzat per l'entrada irregular quan es presenta una sol·licitud de protecció (art. 31), i garanties d'accés a treball, educació i assistència jurídica per a persones refugiades, que també contribueixen a la protecció dels drets humans fonamentals dels refugiats (capítols III i IV). Moreno-Lax (2017, p. 197) sosté que aquestes pràctiques poden constituir una forma indirecta de vulneració del principi de *non-refoulement*, especialment quan impedeixen una avaluació individual del risc.

El *non-refoulement* s'ha reconegut per una part de la doctrina, com a norma de dret internacional consuetudinari, sense marge per a derivacions restrictives, i obliga els Estats inclosos en contextos extraterritorials quan aquests exerceixen control efectiu sobre persones migrants (Hathaway, 2021, p. 362).

1.2. El Conveni Europeu de Drets Humans i les garanties processals

El Conveni Europeu dels Drets Humans (CEDH), signat a Roma el 1950, constitueix l'eix del sistema europeu de protecció dels drets fonamentals. Aquest tractat vincula els Estats membres del Consell d'Europa i estableix drets i llibertats fonamentals, entre ells la prohibició de tractes inhumans o degradants (art. 3), el dret a un judici just (art. 6) i el dret a la no discriminació (art. 14).

A través de la seva jurisprudència, el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) ha assenyalat que les garanties aplicables a totes les persones, incloses les migrants, han de respectar procediments equitatius i efectius i que l'Estat no pot negar-se a examinar individualment les demandes d'asil ni aplicar mesures que suprimeixin l'accés a recursos jurídics reals i efectius (*Hirsi Jamaa i altres c. Itàlia*, 2012). Així, les decisions d'expulsió o retorn han de ser adoptades amb accés a informació i dret a recórrer (art. 13).

Tal com destaca Costello (2016, p. 304), instruments com el Protocol núm. 4 i el Protocol núm 7 reforcen aquesta aproximació garantint que les expulsions es produeixin d'acord amb la llei, quedant prohibides les expulsions col·lectives i garantint el dret a fer valer causes contra l'expulsió i el dret a ser escoltat.

Aquestes interpretacions han reforçat la naturalesa vinculant de les garanties processals del CEDH com a part essencial del marc de protecció dels drets humans a Europa.

2. El dret de la Unió Europea en matèria d'asil i migració

El dret de la Unió Europea configura un marc jurídic específic en matèria d'asil i migració que complementa el dret internacional dels drets humans i el dret internacional dels refugiats. Aquest marc es fonamenta en els articles 67 i 78 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea (TFUE, 2012), que atribueixen a la Unió competència per desenvolupar una política comuna d'asil, protecció subsidiària i protecció temporal, basada en el respecte del principi de *non-refoulement* i en el principi de solidaritat entre Estats membres.

La doctrina ha subratllat que aquesta arquitectura jurídica respon a una tensió estructural entre harmonització i sobirania estatal. En aquest sentit, Peers (2016, p. 1) assenyala que el sistema europeu d'asil continua essent un procés incomplet d'unificació, en què la harmonització normativa conviu amb importants diferències en l'aplicació pràctica pels Estats membres.

En aquest marc es desenvolupa el Sistema Europeu Comú d'Asil (SECA), concebut per establir estàndards mínims harmonitzats relatius a l'accés al procediment, les condicions d'acollida, els criteris de determinació de l'Estat membre responsable i el reconeixement de la protecció internacional (Parlament Europeu, 2025). L'objectiu és garantir un nivell equivalent de protecció dins la Unió i evitar divergències substancials entre ordenaments nacionals que puguin afectar la tutela efectiva dels drets fonamentals.

L'any 2024, la Unió Europea va adoptar el conjunt legislatiu que conforma el Nou Pacte sobre Migració i Asil, que suposa una reforma estructural del SECA. Entre els instruments centrals adoptats destaca el Reglament (UE) 2024/1351, relatiu a la gestió de l'asil i la migració, que substitueix el Reglament (UE) núm. 604/2013 (Dublín III). Aquest Reglament estableix un nou sistema de determinació de l'Estat membre responsable de l'examen d'una sol·licitud de protecció

internacional i introdueix un mecanisme obligatori però flexible de solidaritat entre Estats membres (Reglament (UE) 2024/1351, 2024).

La doctrina especialitzada ha advertit que les reformes del Nou Pacte poden reforçar la lògica de control i filtratge si no es garanteixen mecanismes processals sòlids. Moreno-Lax (2017, p. 4) ha insistit que l'externalització i el control fronterer només són compatibles amb el dret d'asil si no buiden de contingut l'accés efectiu a la protecció internacional. Això és especialment rellevant quan els nous instruments acceleren procediments o intensifiquen controls en frontera, perquè el risc és que la rapidesa administrativa acabi reduint les garanties materials de protecció.

El Pacte inclou també altres instruments legislatius rellevants, com el Reglament de Cribratge, el Reglament de Procediments d'Asil i el Reglament sobre situacions de crisi i força major. Aquest conjunt normatiu reforça els controls a les fronteres exteriors de la Unió i amplia els supòsits de tramitació de procediments en frontera, amb previsió d'aplicació progressiva a partir de 2026 (Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions, 2024).

2.1. La Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea

La Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea constitueix un instrument jurídic vinculant amb rang equivalent als tractats de la Unió Europea (Tractat de la Unió Europea [TUE], art. 6).

En matèria d'asil i migració, l'article 18 de la Carta reconeix el dret d'asil, establint que aquest dret es garanteix “amb respecte de les normes de la Convenció de Ginebra de 1951 i del Protocol de 1967”. Aquest article integra explícitament el dret internacional dels refugiats dins l'ordenament jurídic de la Unió (Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea [CDFUE], 2012, art. 18).

Així mateix, la Carta reconeix altres drets rellevants per a la protecció de les persones migrants, com la prohibició de tortura i de tractes inhumans o degradants (art. 4), la prohibició d'expulsions col·lectives i el principi de *non-refoulement* (art. 19), el dret a la tutela judicial efectiva (art. 47) i el principi de no discriminació (art. 21). Aquest conjunt de garanties configuren un estàndard jurídic vinculant per als Estats membres quan apliquen el dret de la Unió en matèria d'asil i control de fronteres, fet que converteix el dret d'asil en un dret jurídicament exigible en l'àmbit europeu, i no en una simple declaració de principi (Costello, 2016, p. 181; Comissió Catalana d'Acció pel Refugi [CCAR], 2025).

2.2. La Directiva de procediments d'asil

La Directiva 2013/32/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 26 de juny de 2013, estableix normes comunes sobre els procediments per a la concessió o retirada de la protecció internacional en els Estats membres de la Unió Europea. L'objectiu de la Directiva (art. 1) és harmonitzar els procediments d'asil per garantir que les sol·licituds de protecció internacional siguin examinades mitjançant procediments justos, eficients i amb garanties adequades (Directiva 2013/32/UE, 2013).

Entre les garanties essencials que estableix la Directiva destaquen l'accés efectiu al procediment d'asil (arts. 6 i 8), el dret a romandre en l'Estat membre durant l'examen de la sol·licitud (art. 9), el dret a rebre informació i assistència jurídica (arts. 12 i 19), el dret a una entrevista personal amb l'autoritat competent (art. 14) i l'obligació que les autoritats avaluin de forma individual, objectiva i imparcial cada sol·licitud (art. 10.3). Igualment, la Directiva reconeix el dret a interposar un recurs efectiu davant de decisions desfavorables (art. 46).

La Directiva preveu també la possibilitat de tramitar determinades sol·licituds mitjançant procediments en frontera o en zones de trànsit (art. 43). No obstant això, estableix que aquests procediments han de respectar les garanties fonamentals i el principi de *non-refoulement*, així com el dret a una tutela judicial efectiva.

Aquest instrument normatiu constitueix una peça central del Sistema Europeu Comú d'Asil i ha estat durant anys el principal marc de referència en matèria de garanties procedimentals. No obstant això, el seu paper s'ha de situar actualment en un context de transformació normativa profunda.

En el marc del Nou Pacte sobre Migració i Asil, la Directiva 2013/32/UE serà progressivament substituïda pel nou Reglament de Procediments d'Asil adoptat el 2024, que introduirà normes més uniformes i directament aplicables en els Estats

membres a partir de 2026. Aquest canvi no és menor, ja que implica el pas d'un instrument que requeria transposició estatal a un règim jurídic d'aplicació directa (Parlament Europeu, 2025).

Des d'una perspectiva doctrinal, aquest procés ha estat interpretat com un intent de reforçar la coherència del sistema europeu d'asil, però també ha generat preocupacions sobre el risc que la simplificació i acceleració dels procediments, especialment en frontera, pugui afectar l'efectivitat de les garanties processals (Costello, 2016, p. 273; Moreno-Lax, 2017, p. 197; Peers, 2016, p. 1).

3. El marc normatiu espanyol

El sistema jurídic espanyol en matèria d'estrangeria i protecció internacional s'articula a partir de la legislació estatal, que ha de ser interpretada de conformitat amb el dret internacional dels drets humans i amb el dret de la Unió Europea. Tal com estableix l'article 10.2 de la Constitució Espanyola (CE, 1978), les normes relatives als drets fonamentals s'han d'interpretar d'acord amb els tractats i acords internacionals ratificats per Espanya.

En aquest context, la normativa interna que regula principalment la situació jurídica de les persones estrangeres és la Llei Orgànica 4/2000 sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, coneguda com a Llei d'estrangeria (LO 4/2000).

3.1. La Llei orgànica 4/2000 i la disposició adicional desena

La Llei Orgànica 4/2000, constitueix el principal instrument normatiu que regula els drets i les obligacions de les persones estrangeres a Espanya, incloent-hi els procediments relatius a l'entrada en territori espanyol, el control fronterer, el retorn i l'expulsió. Aquesta llei reconeix que les actuacions administratives en matèria d'estrangeria han de respectar les garanties processals i els drets fonamentals reconeguts tant per la Constitució com pel dret internacional dels drets humans (LO 4/2000, caps III i IV).

Pel que fa al control d'entrada al territori, la llei regula el procediment de denegació d'entrada en frontera, establint que les resolucions adoptades per les autoritats han d'estar motivades i han de ser notificades a la persona afectada amb indicació dels recursos disponibles. Així mateix, la normativa preveu el dret a assistència lletrada i a intèrpret quan sigui necessari, així com la possibilitat

d'interposar recursos contra les decisions administratives adoptades (LO 4/2000, cap. III i IV).

Una de les disposicions més controvertides de la normativa espanyola en matèria de control fronterer és la disposició addicional desena, introduïda mitjançant la Llei Orgànica 4/2015, de protecció de la seguretat ciutadana, coneguda com a “Llei Mordassa”. Aquesta disposició regula el denominat “rebuig en frontera” aplicable específicament a les línies frontereres de Ceuta i Melilla (LO 4/2015).

Segons aquesta disposició, les persones estrangeres que siguin detectades mentre intenten superar els elements de contenció fronterera amb l'objectiu de creuar irregularment poden ser rebutjades amb la finalitat d'impedir la seva entrada il·legal en territori espanyol. La norma estableix que aquest rebuig s'ha de dur a terme respectant la normativa internacional de drets humans i de protecció internacional de la qual Espanya és part, i que les sol·licituds de protecció internacional s'han de formalitzar en els llocs habilitats als passos fronterers (LO 4/2000, disposició addicional desena).

Tot i aquesta previsió legal, diversos organismes internacionals i organitzacions especialitzades han assenyalat que la disposició no estableix un procediment detallat que garanteixi efectivament l'accés al procediment d'asil ni la identificació individual de les persones interceptades en frontera, fet que ha generat un ampli debat jurídic sobre la compatibilitat d'aquest mecanisme amb el dret internacional dels drets humans i amb les garanties processals reconegudes en el dret europeu (Comisión Española de Ayuda al Refugiado [CEAR], 2017, p. 26; Amnistia Internacional, 2022b, pp. 47-53).

3.2. Límits constitucionals a les pràctiques frontereres

Les actuacions de control fronterer desenvolupades per les autoritats espanyoles no només estan sotmeses a la legislació interna, sinó també als límits derivats de la Constitució i dels tractats internacionals ratificats per Espanya. En aquest sentit, l'article 13 de la Constitució reconeix que les persones estrangeres gaudeixen a Espanya de les llibertats públiques reconegudes al títol I en els termes establerts pels tractats i la llei.

A més, l'article 24 de la Constitució garanteix el dret fonamental a la tutela judicial efectiva, que inclou el dret a accedir als tribunals i a disposar de garanties processals adequades en qualsevol procediment que pugui afectar drets o interessos legítims.

Aquest marc constitucional s'ha d'interpretar conjuntament amb els límits derivats del dret internacional dels drets humans i del dret de la Unió Europea, especialment pel que fa al respecte al principi de *non-refoulement*, la prohibició d'expulsions col·lectives i el dret a un recurs efectiu. La jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans ha desenvolupat aquests estàndards en relació amb les pràctiques de control migratori, incloent-hi casos rellevants com *N.D. i N.T. contra Espanya* (2020), que analitza específicament les devolucions en frontera a Melilla.

En conseqüència, qualsevol pràctica administrativa desenvolupada a les fronteres espanyoles ha de ser compatible amb aquest conjunt de garanties constitucionals, convencionals i europees, que estableixen límits jurídics clars a l'actuació dels poders públics en matèria de control migratori.

En aquest sentit, Gammeltoft-Hansen i Hathaway (2015, p. 235) adverteixen que els mecanismes de dissuasió cooperativa poden desplaçar el risc cap a la persona migrant i allunyar la protecció del punt on més es necessita.

CAPÍTOL II. JURISPRUDÈNCIA RELLEVANT SOBRE CONTROL FRONTERER I GARANTIES PROCESSALS

La jurisprudència europea i espanyola ha tingut un paper central en la definició dels límits jurídics del control migratori i en la protecció dels drets fonamentals de les persones migrants. A través de la interpretació del Conveni Europeu de Drets Humans (CEDH) i del dret intern, aquests tribunals han establert diversos principis destinats a garantir que les polítiques de control fronterer respectin les garanties processals bàsiques.

Entre aquests principis destaquen especialment la prohibició d'expulsions col·lectives, el respecte al principi de *non-refoulement* i el dret a disposar d'un recurs efectiu contra les decisions de devolució o expulsió. Aquestes garanties es troben recollides principalment en els articles 3 i 13 del CEDH i en l'article 4 del Protocol núm. 4, que prohibeix les expulsions col·lectives d'estrangers.

En aquest context, la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans ha desenvolupat una doctrina especialment rellevant per analitzar la compatibilitat de determinades pràctiques frontereres amb les obligacions derivades del Conveni. Paral·lelament, els tribunals espanyols han hagut d'interpretar aquestes garanties en relació amb el marc normatiu intern i amb les pràctiques de control migratori aplicades a la frontera sud.

1. Jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans

La jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) ha desenvolupat un paper central en la delimitació dels límits jurídics del control migratori dels Estats europeus. Aquest ha establert principis destinats a garantir la protecció dels drets fonamentals de les persones migrants, especialment en contextos de control fronterer i procediments d'expulsió.

En aquest context, diverses resolucions del Tribunal han esdevingut especialment rellevants per analitzar la compatibilitat de determinades pràctiques frontereres amb les garanties reconegudes pel Conveni, especialment en relació amb les anomenades devolucions en calent o expulsions sumàries.

1.1. El cas *Hirsi Jamaa i altres contra Itàlia*

La sentència del TEDH en el cas *Hirsi Jamaa i altres contra Itàlia* (2012), constitueix un dels pronunciaments més rellevants en matèria de control migratori i drets humans en l'àmbit europeu. En aquest cas, un grup de migrants d'origen somali i eritreu va ser interceptat al mar Mediterrani per les autoritats italianes i retornat directament a Líbia sense que se'ls permetés accedir a procediments d'asil ni presentar les seves circumstàncies individuals davant les autoritats competents (*Hirsi Jamaa i altres c. Itàlia*, 2012).

El Tribunal va considerar que aquesta actuació vulnerava diverses disposicions del Conveni Europeu de Drets Humans. En primer lloc, va declarar la violació de l'article 3 del Conveni, en entendre que el retorn dels migrants a Líbia els exposava a un risc real de patir tractes inhumans o degradants, així com al perill de ser posteriorment repatriats als seus països d'origen, on també existia risc de persecució. En segon lloc, el TEDH va apreciar una vulneració de l'article 4 del Protocol núm. 4, ja que la devolució es va produir de manera col·lectiva i sense

una avaluació individualitzada de les circumstàncies de cada persona. Finalment, el Tribunal també va declarar la violació de l'article 13 del Conveni per l'absència de mecanismes efectius que permetessin impugnar la decisió de devolució.

Segons Moreno-Lax (2017, p. 362), un dels aspectes més rellevants d'aquesta sentència és que el Tribunal va afirmar que les obligacions derivades del Conveni també s'apliquen en operacions de control migratori realitzades fora del territori estatal quan les autoritats exerceixen control efectiu sobre les persones migrants.

En la mateixa línia, Goodwin-Gill i McAdam (2021, p. 247) subratllen que el principi de *non-refoulement* constitueix una garantia essencial del dret internacional dels refugiats que no admet excepcions basades en consideracions operatives o de control migratori.

Aquesta interpretació ha tingut un impacte significatiu en el dret europeu de l'asil, ja que impedeix que els Estats eludeixin les seves obligacions en matèria de drets humans mitjançant operacions d'intercepció extraterritorials establint un precedent fonamental en la delimitació jurídica de les anomenades devolucions en calent.

1.2. El cas *N.D. i N.T. contra Espanya*

Una altra resolució clau en aquesta matèria és la sentència del TEDH en el cas *N.D. i N.T. contra Espanya* (2020), dictada per la Gran Sala el 13 de febrer de 2020. El cas tenia l'origen en els fets ocorreguts a la tanca de Melilla l'any 2014, quan diversos migrants van intentar accedir al territori espanyol escalant la tanca fronterera i van ser immediatament retornats al Marroc per les autoritats espanyoles.

En una primera sentència de 2017, el Tribunal havia considerat que aquesta actuació vulnerava l'article 4 del Protocol núm. 4 i l'article 13 del CEDH, en entendre que els demandants havien estat objecte d'una expulsió col·lectiva sense accés a un procediment individualitzat ni a un recurs efectiu. No obstant això, la Gran Sala va modificar aquesta conclusió en la seva decisió definitiva de 2020.

En aquesta resolució, el Tribunal va considerar que els demandants havien accedit al territori espanyol en el marc d'una entrada irregular massiva i que no havien utilitzat les vies legals disponibles per sol·licitar protecció internacional, com ara els punts fronterers habilitats per a aquest fi. En conseqüència, va concloure que la manca d'un procediment individualitzat no era imputable exclusivament a les autoritats espanyoles quan la situació era conseqüència del comportament dels mateixos interessats, ja que segons el Tribunal, en aquestes circumstàncies els Estats poden considerar que les persones afectades han renunciat de facto a les garanties procedimentals quan decideixen accedir al territori de manera irregular tot evitant els mecanismes legals disponibles per sol·licitar protecció internacional (*N.D. i N.T. c. Espanya*, 2020) .

Aquesta sentència ha generat un ampli debat doctrinal perquè suposa una variació en la jurisprudència anterior del Tribunal i reconeix un cert marge d'apreciació als Estats en situacions d'entrada irregular massiva. **Moreno-Lax (2020)** critica que la sentència desplaça la responsabilitat cap a les persones migrants, condicionant la protecció a la utilització de vies legals que, en la pràctica, poden resultar inaccessibles. Així mateix, autors com **Peers (2021, p. 450)** assenyalen que aquesta interpretació pot debilitar la prohibició d'expulsions col·lectives.

1.3. Altres pronunciaments rellevants del TEDH

La doctrina del Tribunal Europeu de Drets Humans sobre expulsions col·lectives també s'ha desenvolupat a través d'altres resolucions que han contribuït a definir el contingut d'aquesta prohibició.

Un precedent especialment important és la sentència *Čonka contra Bèlgica*, dictada el 5 de febrer de 2002. En aquest cas, el Tribunal va establir una definició clau del concepte d'expulsió col·lectiva, assenyalant que es produeix quan un grup d'estrangers és expulsat sense que les autoritats hagin realitzat un examen raonable i objectiu de la situació individual de cada un d'ells. Aquesta decisió va consolidar la idea que el criteri determinant per identificar una expulsió col·lectiva no és el nombre de persones afectades, sinó l'absència d'una avaluació individualitzada de la seva situació (*Čonka c. Bèlgica*, 2002).

Un altre pronunciament rellevant és la sentència *Sharifi i altres contra Itàlia i Grècia*, dictada el 21 d'octubre de 2014 en la que el Tribunal va reiterar que les devolucions immediates sense accés a procediments d'asil ni a mecanismes efectius de recurs poden vulnerar tant l'article 4 del Protocol núm. 4 com l'article 13 del Conveni (*Sharifi i altres c. Itàlia i Grècia*, 2014).

Aquest conjunt de decisions evidencia la progressiva construcció d'un marc jurisprudencial destinat a limitar les expulsions sumàries i a reforçar les garanties processals de les persones migrants. Tal com assenyalen autors com Guild (2018, p. 12) i Costello (2016, p. 15), aquesta evolució reflecteix un equilibri inestable entre les exigències de sobirania estatal i la protecció dels drets fonamentals de les persones migrants.

2. Jurisprudència espanyola

La jurisprudència espanyola també ha abordat la compatibilitat de determinades pràctiques de control fronterer amb els drets fonamentals reconeguts en la Constitució espanyola i en els instruments internacionals de protecció dels drets humans.

Aquest debat s'ha centrat principalment en la figura del rebuig en frontera (*rechazo en frontera*), introduïda en l'ordenament jurídic espanyol a través de la disposició addicional desena de la Llei orgànica 4/2000, incorporada per la LO 4/2015.

2.1. El Tribunal Constitucional i la Sentència 172/2020

L'aval definitiu a la legalitat del sistema de control a Ceuta i Melilla va arribar amb la Sentència 172/2020, de 19 de novembre, que resolva el recurs d'inconstitucionalitat contra diversos preceptes de la Llei Orgànica 4/2015, inclosa la disposició addicional desena relativa al règim especial de Ceuta i Melilla.

En aquesta sentència, el Ple del Tribunal Constitucional analitza si la figura de la devolució en calent (*rechazo en frontera*) és compatible amb els drets fonamentals reconeguts en la Constitució espanyola i el dret internacional i va resoldre declarant constitucional la Disposició Final Primera, que permet el rebuig a la frontera de Ceuta i Melilla. Així i tot, va establir que la seva aplicació ha d'interpretar-se conforme amb la Constitució i amb els compromisos internacionals assumits per Espanya, en particular, el Conveni Europeu de Drets Humans i el dret internacional de refugiats.

Això implica que només és constitucional aquell rebuig en frontera que es realitzi sota un control judicial efectiu, les autoritats garanteixin la possibilitat d'identificar persones especialment vulnerables mitjançant una anàlisi

individualitzada i garantir-los un tracte digne. La sentència subratlla que l'Estat ha d'assegurar que les persones que busquen asil tinguin vies reals i efectives per sol·licitar-lo en els llocs habilitats (com les oficines d'asil als passos fronterers), evitant així que el rebuig es converteixi en una expulsió col·lectiva contrària al CEDH.

Aquesta decisió no elimina la crítica sobre la pràctica: condiona la legalitat del *rechazo* a l'existència de mecanismes efectius; per tant, el problema pràctic (si aquests mecanismes funcionen a la frontera sud) resta avaluable empíricament.

2.2. Principis sostinguts pel Tribunal Suprem

Seguint les passes del TEDH, la jurisprudència del Tribunal Suprem ha insistit també en la necessitat de garantir determinades garanties processals en els procediments d'expulsió i devolució d'estrangers. En la Sentència 2339/2021, de 27 de maig de 2021 de la Sala del Contenciós-Administratiu del Tribunal Suprem, va reafirmar que la mera estada irregular no és, per si sola, causa automàtica d'expulsió sense considerar la proporcionalitat i les circumstàncies personals. Segons la resolució mencionada, la decisió de retorn exigeix una motivació i un procediment amb garanties.

La sentència sintetitza dues conclusions importants: (i) la decisió d'expulsió no pot ser substituïda arbitràriament per una multa quan la normativa de la UE exigeix una resposta de retorn; i (ii) qualsevol expulsió ha de ser proporcional i fundada en una apreciació individualitzada de les circumstàncies tenint en compte factors com l'arrelament de la persona afectada, la seva situació familiar o l'existència de riscos derivats del seu retorn al país d'origen (STS 2339/2021, FJ 4º).

Aquesta doctrina reforça l'exigència d'un procediment si l'actuació administrativa a la frontera evita la tramitació formal (sense motivació, sense entrevista, sense possibilitat de recórrer), ja que pot contradir la jurisprudència del TS i del TEDH sobre garanties processals. Això dona una base nacional per impugnar pràctiques de *pushback* quan falten garanties reals.

2.3. Jurisprudència contenciosa recent

Diversos jutjats del contenciós-administratiu (inclosos els jutjats de Ceuta, 2024) i, més recentment, el Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia (TSJA, Sentència 290/2025, de 24 de març de 2025) han declarat il·legals determinades devolucions "en calent" practicades per les autoritats espanyoles quan s'apliquen fora de l'àmbit estricte que preveu la disposició addicional desena de la Llei Orgànica 4/2000 (és a dir, fora de l'esfera del "salt de la tanca").

En particular, el Jutjat del Contenciós-Administratiu núm. 2 de Ceuta (Sentència 121/2024) ha analitzat supòsits en què persones migrants interceptades en espais diferents de la tanca fronterera, com ara aigües territorials o zones properes a la costa, van ser retornades immediatament al Marroc sense la incoació d'un procediment administratiu formal ni la possibilitat d'accedir a assistència lletrada o sol·licitar protecció internacional. En aquests casos, ha declarat il·legals les devolucions "en calent" i es conclou que l'Administració no pot emparar aquestes actuacions en la figura del *rechazo en frontera*, ja que aquesta només resulta aplicable en el context específic de la contenció física a la línia fronterera terrestre.

En la mateixa línia, el Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia, en la seva sentència de 24 de març de 2025 (Sentència 290/2025), examina un cas de devolució immediata practicada en l'àmbit marítim i estableix una distinció clara entre la figura del *rechazo en frontera* i la devolució ordinària. El Tribunal

conclou que les devolucions efectuades en el mar no poden considerar-se incloses dins del règim excepcional previst per a Ceuta i Melilla, de manera que han de sotmetre's al procediment administratiu ordinari, amb totes les garanties inherents, inclòs el dret a ser escoltat, l'assistència lletrada i la possibilitat d'interposar recurs.

Aquestes decisions mostren que la recepció formal de la Sentència 172/2020 del Tribunal Constitucional, no impedeix que els tribunals inferiors exerceixin un control efectiu sobre la seva aplicació pràctica i limitin interpretacions expansives del *rechazo en frontera*. Així, la jurisdicció contenciosa-administrativa es configura com un mecanisme clau per corregir pràctiques que, sota l'aparença de legalitat, poden eludir les garanties procedimentals exigides pel Conveni Europeu de Drets Humans i per la mateixa Constitució espanyola.

CAPÍTOL III. PRÀCTIQUES REALS A LA FRONTERA SUD ESPANYOLA

Aquest capítol té per objecte descriure les principals pràctiques de control migratori i les vulneracions de drets documentades a la frontera sud espanyola, amb especial atenció als contextos de Ceuta, Melilla i la ruta atlàntica cap a Canàries. A diferència dels capítols anteriors, aquí no es fa una valoració jurídica del marc normatiu internacional, europeu i espanyol, sinó que es pretén oferir una base empírica contrastada a partir d'informes elaborats per entitats que treballen sobre el terreny. En particular, el capítol es fonamenta en l'informe *Burorrepresión en la frontera sur de España. Violencia administrativa contra las personas migrantes en Canarias, Ceuta y Melilla*, elaborat per No Name Kitchen (situada a Ceuta), Solidary Wheels (de Melilla) i El Taller-Frontera Sur Gran Canaria. Aquestes són organitzacions que treballen presencialment en diferents punts d'aquesta frontera de forma voluntària i independent i que duen a terme acompanyament sociojurídic, creació d'espais segurs i documentació de violència sobre les persones migrants.

Aquest document és especialment rellevant perquè parteix de 28 entrevistes a persones migrants realitzades entre novembre de 2022 i març de 2023, repartides entre 10 a Ceuta, 9 a Melilla i 9 a Gran Canària, i complementades amb entrevistes a 3 institucions públiques, 4 entitats privades i 3 col·lectius socials. Aquesta base de treball de camp permet descriure amb precisió les formes concretes de control, contenció i precarització que es donen a la frontera sud (No Name Kitchen, 2023a, pp. 23-28).

L'apartat també es construeix a partir de les converses mantingudes amb persones vinculades a Solidary Wheels, que han ajudat a contextualitzar i completar la lectura dels informes. Aquest contacte amb actors directament implicats en l'acompanyament de persones migrants resulta útil per entendre millor la

dimensió quotidiana i material de les pràctiques descrites, encara que el nucli de les dades que es presenten aquí prové dels informes citats. El que es busca, per tant, és oferir una radiografia rigorosa de la frontera sud com a espai de control, de trànsit interromput i, en molts casos, de bloqueig administratiu i humanitari.

1. Ceuta

L'informe situa Ceuta com un dels principals espais d'intensificació del control fronterer entre Espanya i el Marroc. La ciutat és descrita com un territori petit, de 18,5 km², amb una població de 83.117 persones, però amb una funció fronterera desproporcionada respecte de la seva mida. Segons l'informe, Ceuta està envoltada per una arquitectura de frontera molt fortificada: al costat espanyol hi ha un doble vallat de 6 metres d'altura al llarg d'uns 8 quilòmetres de perímetre, mentre que al costat marroquí hi ha una primera tanca de 2 metres, també fortificada amb concertines. El document assenyala, a més, l'existència de dos passos fronterers, Tarajal i Benzú, i indica que el pas de Benzú es troba temporalment tancat. Aquesta configuració converteix la ciutat en un espai de control físic intens i d'alta densitat policial (No Name Kitchen, 2023a, pp. 32-33).

L'informe explica també que la frontera hispano-marroquina es va reobrir el 17 de maig de 2022, però no amb una lògica de recuperació de la circulació anterior, sinó sota un règim més restringit. A mitjan 2023, només podien travessar la frontera les persones que complien els requisits ordinaris de circulació dins l'espai Schengen, és a dir, nacionals d'estats membres, persones amb visat Schengen o amb autorització de residència, així com determinats treballadors transfronterers amb TIE en vigor, resguard de tramitació o visat específic. El document destaca que aquesta reobertura no va suposar una veritable restitució de la permeabilitat fronterera, sinó el manteniment d'un sistema selectiu que continua limitant l'entrada i que deixa moltes persones en una situació d'espera, bloqueig o

dependència d'altres vies informals de mobilitat (No Name Kitchen, 2023a, p. 39).

En aquest context, l'informe presenta Ceuta com un espai on les persones migrants viuen sovint en una posició de trànsit interromput. La frontera no actua només com a línia de separació territorial, sinó com un mecanisme que obliga moltes persones a romandre en situacions de precarietat prolongada, amb dificultats per accedir a recursos, per continuar el viatge o per establir la seva situació administrativa. Aquesta experiència de frontera prolongada apareix en l'informe com una forma concreta de control i d'exclusió, especialment visible en persones joves i en persones d'origen marroquí o subsaharià que queden atrapades a la ciutat (No Name Kitchen, 2023a, p. 126).

Més enllà de la configuració física i jurídica de la frontera, diversos informes documenten de manera sistemàtica pràctiques de devolució immediata i vulneracions de drets fonamentals a Ceuta. En aquest sentit, organitzacions com Border Violence Monitoring Network, a través d'altres entitats col·laboradores a la zona, documenten pràctiques sistemàtiques de *pushbacks* a l'Estat espanyol. Segons l'informe de 2024 d'aquesta xarxa i altres organismes com l'Asociación Pro-Derechos Humanos de Andalucía (APDHA), s'han registrat centenars de devolucions immediates a Ceuta i Melilla sense identificació prèvia. Aquests testimonis descriuen patrons recurrents: intercepció a la tanca o en zones properes, ús de la força per part de les forces de seguretat, confiscació o destrucció d'objectes personals, i retorn immediat a territori marroquí sense cap tipus de registre formal ni accés a assistència lletrada o interpretació. En molts casos, les persones afectades afirmen no haver tingut cap oportunitat de sol·licitar asil ni d'exposar la seva situació individual (**Asociación Pro Derechos Humanos de Andalucía [APDHA], 2024; No Name Kitchen, 2023a, pp. 100-123**).

En la mateixa línia, Amnistia Internacional ha documentat l'ús de força excessiva i material antidisturbis en operatius de control a la tanca de Ceuta, especialment

en intents col·lectius d'entrada. Segons els seus informes, aquestes pràctiques inclouen cops amb porres, ús de gasos lacrimògens i devolucions immediates al Marroc, sovint en coordinació amb les forces de seguretat marroquines (Amnistia Internacional, 2022d, pp. 47-53).

Pel que fa a l'accés al dret d'asil, Human Rights Watch assenyala que, malgrat l'existència formal d'una oficina d'asil al pas fronterer del Tarajal, l'accés efectiu és extremadament limitat, especialment per a persones d'origen subsaharià, que sovint no poden ni tan sols arribar físicament al punt de sol·licitud. Aquesta situació genera, en la pràctica, una exclusió sistemàtica de determinats perfils del procediment de protecció internacional (Human Rights Watch, 2023a, secció "Spain").

L'informe de No Name Kitchen reforça aquesta evidència a partir de treball de camp directe que descriu una realitat caracteritzada per la repetició de devolucions immediates, la manca d'accés a procediments formals i la consolidació d'un sistema de control que situa moltes persones en una situació de "trànsit bloquejat" (No Name Kitchen, 2023a, p. 55).

En conjunt, aquestes dades posen de manifest que les devolucions en calent no constitueixen episodis aïllats, sinó una pràctica recurrent i estructural en el control de la frontera de Ceuta, documentada de manera consistent per diverses organitzacions i basada tant en testimonis directes com en observació sobre el terreny.

2. Melilla

Melilla concentra alguns dels episodis més greus i més ben documentats de la frontera sud espanyola. L'informe de No Name Kitchen situa la ciutat com un espai de frontera fortament condicionat per la seva petita extensió territorial, de 12 km², i per una població de 85.170 habitants, però sobretot per una arquitectura fronterera basada en tres tanques, un fossat i diversos reforços estructurals a la zona limítrofa amb el Marroc. El mateix informe destaca que Melilla es troba a una distància d'uns 172 km de la costa almerienca més propera, fet que accentua la seva condició d'espai aïllat i de trànsit interromput. També assenyala que, després del tancament fronterer per la COVID-19, en el moment d'elaboració del report només restava obert el pas de Beni Enzar, i únicament per al pas de persones, no de mercaderies ni de comerç (No Name Kitchen, 2023a, p. 34).

El punt més crític i més documentat és el que va succeir el 24 de juny de 2022 al pas de Barrio Chino / Nador-Melilla. Segons Border Forensics, aquell matí unes 2.000 persones van intentar acostar-se a la frontera; 133 van aconseguir entrar a Melilla i sol·licitar asil, mentre que 470 persones van ser retornades al Marroc per les autoritats espanyoles i marroquines després d'haver arribat a la banda espanyola del perímetre fronterer. Border Forensics descriu l'episodi com una "trampa" mortal que va convertir el punt fronterer en un escenari de violència concentrada (Border Forensics, 2023).

Human Rights Watch parla d'almenys 23 persones mortes a la frontera de Melilla aquell dia, i exigeix una investigació independent i imparcial (Human Rights Watch, 2023a, Secció "Spain"). Amnistia Internacional (2022d, pp. 27-35) eleva la xifra a almenys 37 morts i 77 desapareguts, i descriu l'episodi com el resultat d'un ús prolongat i il·legal de la força per part de les forces de seguretat marroquines i espanyoles, amb una manca d'assistència mèdica oportuna que va contribuir a les morts i lesions.

El mateix relat apareix, des d'una altra perspectiva institucional, en les primeres conclusions del Defensor del Pueblo, que va avançar que el 24 de juny es va produir un rebuig en frontera de 470 persones “sense contemplar les previsions legals” ni nacionals ni internacionals. Aquesta dada és especialment rellevant perquè connecta la dimensió factual dels esdeveniments amb la forma jurídica de la resposta estatal: no només hi ha un episodi de violència extrema, sinó també una actuació administrativa massiva sense procediment (**Defensor del Pueblo, 2022b**).

La importància d'aquest cas no es redueix a la mortalitat. Les organitzacions de drets humans subratllen que moltes persones van quedar durant hores dins d'un recinte tancat, ferides i sense assistència sanitària adequada, mentre les autoritats espanyoles i marroquines desplegaven un ús intens de la força. Amnistia Internacional parla de persones amuntegades, colpejades i deixades a terra durant hores; Human Rights Watch denuncia, a més, que no hi ha hagut una investigació creïble ni rendició de comptes un any després. La Coordinadora d'Organitzacions per al Desenvolupament va advertir, en un informe que contraresta la versió oficial del Govern d'Espanya, de la manca continuada de responsabilitat pels fets, i va qualificar de profundament alarmant que mesos després de les morts no existís encara una resposta efectiva (Amnistia Internacional, 2022d, p.43; Human Rights Watch, 2023a, Secció “Spain”; Organitzacions de la Societat Civil, 2023).

Un altre element clau per entendre Melilla és l'accés al procediment d'asil a Beni Enzar. El Consell d'Europa, a través de la Comissionada per als Drets Humans, va assenyalar que l'accés real i segur al procediment d'asil a la frontera de Melilla és extremadament limitat, i va advertir que moltes persones només aconsegueixen arribar a l'oficina d'asil després d'haver saltat la tanca o d'haver entrat de manera irregular. La mateixa institució destaca que les devolucions immediates continuen sent una pràctica preocupant, sovint sense tractament individualitzat i amb ús excessiu de la força per part de la Guàrdia Civil espanyola. També recull que no hi

ha dades oficials consistents sobre expulsions sumàries, precisament perquè aquestes devolucions es produeixen fora del procediment administratiu formal (Consell d'Europa, 2023).

Això es veu reforçat per Amnistia Internacional, que en el seu informe sobre Melilla va assenyalar que no existeix un sistema consistent per comptabilitzar les sol·licituds d'asil a l'oficina de Beni Enzar ni criteris clars per distingir quines sol·licituds provenen de persones que han accedit regularment al territori i quines provenen de persones que han saltat la tanca. Aquesta falta de traçabilitat administrativa permet, segons l'organització, sostenir formalment que l'oficina és accessible, encara que en la pràctica moltes persones no hi poden arribar sense posar en risc la vida (Amnistia Internacional, 2022d, pp. 15-21).

El conjunt d'aquestes dades mostra que Melilla no pot ser llegida només com una frontera fortificada, sinó com un espai on conflueixen violència física, devolucions immediates, opacitat administrativa i bloqueig real de l'accés a l'asil. El 24 de juny de 2022 és el cas més extrem, però no és un episodi aïllat: les fonts institucionals i d'ONG coincideixen a descriure un patró de pràctiques repetides, amb absència de procediment individualitzat, manca d'accés efectiu a la protecció internacional i un ús molt preocupant de la força en els moments d'entrada o contenció fronterera (Defensor del Pueblo, 2022).

3. La ruta atlàntica

La ruta atlàntica cap a les Illes Canàries s'ha consolidat en els darrers anys com una de les vies migratòries més perilloses cap a Europa. A diferència de Ceuta i Melilla, on el control es concentra en la frontera terrestre, en aquest cas el control migratori es desplega en un espai marítim extens i amb riscos estructurals molt elevats, fet que incrementa exponencialment la letalitat de la ruta.

Pel que fa a les arribades, el Ministeri de l'Interior d'Espanya va registrar l'any 2023 un total de més de 39.000 arribades irregulars a les Illes Canàries, consolidant la ruta com una de les principals vies d'entrada a territori espanyol. Aquest increment sostingut ha generat una forta pressió sobre els dispositius d'acollida, especialment en illes com El Hierro, Gran Canària o Tenerife (Ministeri de l'Interior, 2024).

Pel que fa a la dimensió humanitària de la ruta, l'informe anual de l'European Council on Refugees and Exiles (ECRE, 2024) sobre Espanya recull que Caminando Fronteras va estimar en 6.618 les persones mortes o desaparegudes en el conjunt de la frontera euroafricana occidental el 2023, de les quals 6.607 correspondrien a la ruta atlàntica. Aquesta dada mostra fins a quin punt el trajecte cap a Canàries s'ha convertit en un corredor de mortalitat extremadament alt. Aquestes morts es produeixen sovint en contextos de desaparició de pasteres (*pateras*) en alta mar, sense que existeixi un registre complet dels fets, cosa que implica que les xifres reals podrien ser encara superiors.

Diversos informes, entre ells el de No Name Kitchen, assenyalen que aquesta pressió s'ha traduït en situacions de saturació dels centres d'acollida, amb condicions materials precàries, manca d'assistència jurídica efectiva i dificultats per accedir al procediment de protecció internacional. En aquest context, les persones migrants poden romandre durant períodes prolongats en dispositius temporals o en centres d'estada provisional sense una clara definició de la seva

situació administrativa (No Name Kitchen, 2023a, p. 132). En aquest sentit, la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR) ha denunciat reiteradament que el sistema d'acollida a Canàries funciona sota una lògica d'emergència permanent, amb recursos insuficients per garantir una atenció adequada i amb obstacles pràctics per formalitzar sol·licituds d'asil. Segons aquesta organització, moltes persones no poden accedir de manera immediata al procediment de protecció internacional, fet que retarda la seva identificació i limita l'exercici efectiu dels seus drets (CEAR, 2023, p. 83).

Un altre element central és la qüestió de les intercepcions marítimes i la cooperació amb tercers països. Amnistia Internacional i Human Rights Watch han documentat casos en què embarcacions són interceptades abans d'arribar a territori espanyol o són desviades cap a altres països de la regió, en el marc de polítiques de control migratori externalitzat (Amnistia Internacional, 2023, p. 8; Human Rights Watch, 2022a). Aquestes pràctiques plantegen dubtes sobre el respecte del principi de *non-refoulement*, especialment quan les persones no tenen accés a un procediment individualitzat abans de ser retornades (Amnistia Internacional, 2022d, p. 35).

Així mateix, les organitzacions destaquen la manca de transparència i dades completes sobre determinades operacions de rescat, intercepció i retorn, fet que dificulta l'avaluació precisa de l'abast de les vulneracions de drets humans en aquesta ruta (Amnistia Internacional, 2022d, pp. 43-44; Caminando Fronteras, 2023). En molts casos, les morts o desaparicions no són investigades de manera exhaustiva, i les famílies de les víctimes no reben informació adequada (Human Rights Watch, 2023a, Secció "Spain"; Comissionada pels Drets Humans del Consell d'Europa, 2023).

Finalment, cal destacar que la ruta atlàntica presenta un element diferencial respecte de Ceuta i Melilla: el risc no es concentra únicament en la frontera, sinó al llarg de tot el trajecte marítim. Això implica que les vulneracions no es limiten

a pràctiques de devolució immediata, sinó que inclouen també deficiències en les operacions de rescat, condicions d'acollida inadequades i obstacles estructurals a l'accés al procediment d'asil (CEAR, 2023, pp. 81-100).

En conjunt, les dades disponibles mostren que la ruta atlàntica cap a les Canàries constitueix un espai de vulnerabilitat extrema, caracteritzat per una elevada mortalitat, una gestió basada en la lògica d'emergència i dificultats significatives per garantir l'exercici efectiu dels drets reconeguts a les persones migrants.

4. Patrons comuns i burorepressió

Més enllà de les diferències territorials, l'informe de No Name Kitchen (2023a, pp. 197-199) identifica un patró comú que travessa Ceuta, Melilla i Canàries: la *burorepressió*. Aquesta apareix definida com l'ús d'un entramat normatiu i administratiu que permet controlar, reprimir o criminalitzar determinats cossos, i també com les traves burocràtiques que esdevenen impediments reals per al desenvolupament de la vida quotidiana de les persones migrants. Aquesta categoria és central perquè permet explicar com la frontera no només opera a través de la força física, sinó també mitjançant la producció de dificultats administratives i de bloqueig institucional.

En la pràctica, aquesta *burorepressió* es concreta en l'accés insuficient a la informació, en les dificultats per obtenir documentació, en els obstacles per accedir a assistència lletrada i intèrpret, en la impossibilitat o dificultat real de sol·licitar protecció internacional i en les limitacions d'accés a una acollida digna. L'informe (No Name Kitchen, 2023a, p.139), també vincula aquestes formes de vulneració amb la trampa de l'empadronament, amb els problemes d'accés a serveis bàsics com l'educació i la salut, i amb les dificultats per denunciar públicament o jurídicament aquestes situacions. Per això, el report estableix que

aquesta situació no és una suma de casos aïllats, sinó un patró estructural de vulneració de drets que afecta de manera recurrent els tres territoris analitzats.

CAPÍTOL IV. ANÀLISI DELS DRETS I LES GARANTIES EN FRONTERA

Aquest capítol té per objecte analitzar fins a quin punt les pràctiques frontereres exposades en el capítol anterior són compatibles amb les garanties procedimentals i processals reconegudes pel dret internacional, europeu i espanyol. Tal com ha posat de relleu la doctrina sobre externalització i control fronterer, les polítiques migratòries contemporànies tendeixen a desplaçar el centre de gravetat de la protecció cap a espais cada vegada més allunyats del procediment formal, amb el risc de buidar de contingut les garanties d'accés efectiu a la protecció internacional (Moreno-Lax, 2017, p. 79; Gammeltoft-Hansen & Hathaway, 2015, p. 235; Cantor et al., pp. 120-131).

L'estudi es construeix al voltant de quatre drets o garanties clau: l'accés efectiu al procediment d'asil, la prohibició d'expulsions col·lectives i el principi de *non-refoulement* i el dret a un recurs efectiu.

La importància d'aquest apartat és clau, ja que pretén fer visible el nucli problemàtic del treball: la coexistència d'un marc normatiu aparentment garantista amb unes pràctiques frontereres que, en diversos punts, el desactiven o el buiden de contingut.

1. Accés efectiu al procediment d'asil

El dret d'asil no es redueix a una declaració formal, sinó que exigeix la possibilitat real que la persona que necessita protecció internacional pugui accedir realment al procediment i veure la seva sol·licitud registrada i examinada amb garanties. En el marc de la Unió Europea, aquest dret es vincula a l'article 18 de la Carta dels Drets Fonamentals, que reconeix el dret d'asil amb respecte a la Convenció de Ginebra de 1951, i a l'article 47 de la mateixa Carta, que garanteix

el dret a la tutela judicial efectiva. La Directiva 2013/32/UE desenvolupa aquest estàndard i imposa als estats membres l'obligació de garantir l'accés al procediment, la informació adequada (Art. 12), l'entrevista individual que tingui en compte les circumstàncies personals (Art. 4.3), la permanència durant l'examen de la sol·licitud (Art. 2. p) i el dret a recórrer les decisions desfavorables (Art. 46).

Des d'aquesta perspectiva, el punt jurídic no és si formalment existeix un lloc on es pot demanar asil, sinó si l'accés és real, material i efectiu (Cantor et al., 2022, pp. 133-141; Moreno-Lax, 2017, p. 79). El capítol III ha mostrat que, a Ceuta, la reobertura de la frontera no va restablir una circulació ordinària, sinó un règim selectiu i limitat; a Melilla, el pas operatiu de Beni Enzar i la fortificació de l'espai fronterer condicionen fortament la possibilitat d'arribar a l'oficina d'asil; i a la ruta atlàntica, la saturació del sistema d'acollida i la pressió sobre els dispositius d'entrada dificulten la formalització ordenada de les sol·licituds.

Això té una conseqüència jurídica central: quan l'Estat manté una oficina d'asil, però la persona migrant no pot accedir-hi de manera efectiva, la garantia es converteix en purament formal. El dret a sol·licitar protecció internacional deixa de funcionar com a dret subjectiu i passa a dependre de condicionants materials com la configuració física de la frontera, la intensitat del control policial o la saturació administrativa. En altres paraules, la pregunta rellevant no és si l'asil està reconegut, sinó si és realment exercitable.

Aquest és un punt especialment important a Ceuta i Melilla, on l'informe de No Name Kitchen (2023a, p. 55) descriu situacions de "trànsit bloquejat" i de permanència forçada en condicions precàries. En aquests casos, la frontera no només funciona com a línia de separació territorial, sinó com a dispositiu de filtratge que redueix de manera efectiva l'accés a l'asil.

2. Prohibició d'expulsions col·lectives i principi de no-refoulement

La prohibició d'expulsions col·lectives és una de les garanties més importants del sistema europeu de protecció dels drets humans. Tant l'article 4 del Protocol núm. 4 del Conveni Europeu de Drets Humans com l'Article 19 de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea, estableixen de manera expressa la prohibició de les expulsions col·lectives d'estrangers. Aquesta garantia s'ha de llegir conjuntament amb l'article 3 del mateix Conveni, que prohibeix els tractes inhumans o degradants, i amb l'article 13, que reconeix el dret a un recurs efectiu. Al mateix temps, la Convenció de Ginebra protegeix el principi de *non-refoulement* a l'article 33, i la Carta de la Unió Europea recull tant el dret d'asil com la prohibició d'expulsions col·lectives i de retorns que vulnerin drets fonamentals.

La jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans ha construït una doctrina molt clara. En *Čonka c. Bèlgica*, el Tribunal va establir que hi ha expulsió col·lectiva quan un grup d'estrangers és expulsat sense un examen raonable i objectiu de la situació individual de cadascun. En *Hirsi Jamaa i altres c. Itàlia*, la Gran Sala va condemnar el retorn sumari de migrants interceptats al mar sense accés a procediments d'asil ni a un recurs efectiu. I en *Sharifi i altres c. Itàlia i Grècia*, el Tribunal va reiterar que les devolucions immediates sense garanties processals vulneren l'article 4 del Protocol núm. 4 i l'article 13 del Conveni. Aquesta línia jurisprudencial mostra que l'element decisiu no és només el retorn en si o el nombre de persones afectades, sinó la manca d'avaluació individualitzada i de garanties procedimentals.

En el cas espanyol, el problema es complica amb la sentència de la Gran Sala en *N.D. i N.T. c. Espanya*, que va introduir una modulació de la doctrina anterior en considerar rellevant que els demandants no haguessin utilitzat les vies legals disponibles i que l'entrada hagués estat massiva i violenta. Aquesta resolució ha

estat clau perquè ofereix un discurs que les autoritats poden invocar per justificar devolucions sumàries en frontera.

Ara bé, aquesta justificació legal no elimina el problema de fons. El que mostra el capítol III és que, en la pràctica, moltes devolucions es produeixen sense identificació individual, sense assistència lletrada i sense accés real a un procediment formal. A Ceuta, això s'ha traduït en retorns immediats a la tanca; a Melilla, en devolucions massives i violentes en episodis com el del 24 de juny de 2022; i a la ruta atlàntica, en formes de desplaçament i intercepció que sovint deixen la persona migrant fora de qualsevol circuit de protecció.

Per això, el problema jurídic no és només si l'Estat pot invocar la seguretat o el control fronterer, sinó si la seva actuació respecta els límits que el mateix dret imposa. Quan el retorn s'executa sense examen individual, sense identificar vulnerabilitats i sense oferir la possibilitat real de demanar asil, la pràctica s'aproxima molt més a una expulsió col·lectiva que a una decisió administrativa legítima.

3. Dret a un recurs efectiu i control judicial

El dret a un recurs efectiu és la peça que fa operatives totes les altres garanties. Sense recurs, el dret d'asil, la prohibició d'expulsions col·lectives i el principi de *non-refoulement* perden bona part de la seva eficàcia real. En el sistema europeu, aquest dret es reconeix a l'article 13 del Conveni Europeu de Drets Humans, l'Article 32 de la Convenció de Ginebra i a l'article 46 de la Directiva 2013/32/UE que exigeix un recurs efectiu contra les decisions desfavorables en matèria de protecció internacional.

Perquè aquest dret es garanteixi, la persona afectada ha de tenir alguna cosa que recórrer: una decisió motivada, identificable i notificada. Si la pràctica consisteix en un retorn immediat sense expedient ni resolució formal, el recurs efectiu desapareix de fet. Aquesta és una de les grans paradoxes de la frontera sud: es parla de control i de legalitat, però sovint l'actuació es construeix precisament sobre la desaparició del rastre administratiu necessari per impugnar-la. Peers (2016, p. 363) assenyala que el sistema europeu d'asil només compleix la seva funció si les garanties processals no queden diluïdes en la fase d'admissió o en els procediments accelerats, mentre que Guild et al. (2015, p. 1) remarquen que l'efectivitat del Sistema Europeu Comú d'Asil depèn, precisament, de la capacitat dels Estats per fer operatives aquestes garanties en la pràctica.

La jurisprudència espanyola recent ha reforçat, almenys formalment, aquesta exigència. El Tribunal Constitucional, en la Sentència 172/2020, va condicionar la constitucionalitat del *rechazo en frontera* al respecte dels drets humans, a la possibilitat de detectar persones vulnerables i a l'existència de vies reals per sol·licitar protecció internacional. I la jurisprudència contenciosa que analitza devolucions fora de la tanca terrestre, especialment quan es produeixen per via marítima, ha insistit que el règim excepcional de Ceuta i Melilla no pot estendre's a qualsevol espai fronterer (Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia, 2025; Jutjat del Contenciós-Administratiu núm. 2 de Ceuta, 2024).

Així, el control judicial apareix com una frontera dins de la frontera: allà on no hi ha procediment, no hi ha decisió; i on no hi ha decisió, no hi ha recurs. El resultat és que moltes persones migrants queden fora no només del territori, sinó també del sistema jurídic de protecció.

4. Desajustos entre el marc normatiu i la pràctica administrativa

Queda clar que el desajust apareix perquè el marc normatiu és, sobre el paper, clarament garantista: el dret d'asil està reconegut, les expulsions col·lectives estan prohibides, el *non-refoulement* és obligatori i el recurs efectiu és exigible. Però la pràctica real descrita per les organitzacions que treballen a peu de frontera mostra que, en la frontera sud, el dispositiu operatiu tendeix a prioritzar la contenció, la rapidesa i l'eficàcia del retorn per sobre de les garanties processals.

El discurs de les autoritats que justifica aquestes pràctiques es fonamenta principalment al voltant de tres idees: la necessitat de controlar i frenar entrades massives irregulars, la possibilitat d'actuar a l'empара del *rechazo en frontera* com a eina legal a Ceuta i Melilla, i la presumpta existència de vies legals disponibles per a sol·licitar asil. Aquest argument és jurídicament rellevant perquè no parteix d'una negació absoluta dels drets, sinó d'una reinterpretació restrictiva del seu abast. En altres paraules, no es pot dir que no hi hagi drets, però la situació concreta permet limitar-ne l'efectivitat.

Aquesta lògica, però, només és admissible si les vies legals realment funcionen. Quan l'accés a l'asil és pràcticament impossible, quan les devolucions es fan sense expedient i quan l'examen individual és inexistent, la distinció entre legalitat i arbitrarietat es torna molt fràgil. El que el capítol III ha mostrat amb dades i testimonis és precisament això: una pràctica de frontera que, malgrat la seva aparença de regularitat, reproduïx de manera sistemàtica situacions de vulneració.

Per això, el desajust no és només puntual ni accidental, sinó estructural. El sistema jurídic promet protecció, però el sistema administratiu i operatiu de frontera sovint l'obstaculitza o la fa inassolible. La frontera sud espanyola no és simplement un espai de control migratori, sinó un lloc on la distància entre dret i pràctica es fa especialment visible.

Taula 1. Comparativa entre marc jurídic i pràctica en l'accés a l'asil i garanties associades

Dret o garantia	Marc jurídic	Pràctica documentada	Comparativa
Accés a l'asil	Carta art. 18; Directiva 2013/32/UE arts. 6, 8, 9, 10, 14, 46	Accés limitat o de fet impossible en diversos punts de frontera	La garantia existeix formalment, però no sempre és efectiva
Prohibició d'expulsions col·lectives	CEDH art. 4 Protocol 4; art. 3 i 13; Convenció de Ginebra art. 33	<i>Pushbacks</i> , retorns immediats, manca d'examen individual	La pràctica s'aproxima a una expulsió col·lectiva encoberta
Recurs efectiu	CEDH art. 13; Carta art. 47;	Absència d'expedient,	Sense decisió no hi ha recurs real

	Directiva 2013/32 art. 46; art. 34 Convenció Ginebra de 1951	notificació i decisió formal	
Control judicial	CE art. 24; STC 172/2020	Retorns ràpids i sense rastre administratiu	El control judicial queda buit si no hi ha acte impugnable

Font: elaboració pròpia

CONCLUSIONS

Aquest treball partia d'una pregunta fonamental: si les pràctiques frontereres a Ceuta, Melilla i la ruta atlàntica respecten realment els drets i les garanties procedimentals i processals que reconeixen el dret internacional, el dret europeu i el dret espanyol. Després de l'anàlisi elaborada la resposta extreta és clara: **el marc jurídic existeix i és robust, però la seva efectivitat a la frontera sud és fràgil, insuficient, i sovint les garanties queden reduïdes a una promesa formal.** El dret d'asil, la prohibició d'expulsions col·lectives i el dret a un recurs efectiu no són principis accessoris, sinó que són la base mateixa de la protecció internacional. Tanmateix, quan l'accés al procediment és difícil o pràcticament impossible, quan no hi ha expedient, quan no hi ha identificació individual i quan el retorn es produeix de manera immediata, aquestes garanties es buiden de contingut.

Una idea important que confirma el treball és que no n'hi ha prou amb tenir una oficina d'asil o amb afirmar l'existència de vies legals. La protecció internacional només és un dret viu quan la persona pot accedir-hi, ser escoltada, entendre el que se li demana, disposar d'assistència lletrada i recórrer una decisió desfavorable.

Aquesta indefensió s'agreuja per un altre problema de fons que ha posat de manifest el treball: la manca de transparència i les contradiccions en les dades. Això no és només una qüestió tècnica, sinó que afecta la possibilitat de controlar democràticament què passa a la frontera. L'opacitat i les contradiccions en les dades de tragèdies com la de Melilla el juny de 2022, on les xifres de morts i desapareguts varien segons si la font és oficial o no, demostren com la dificultat de reconstruir els esdeveniments debilita l'exigència de responsabilitats. Quan la informació és incompleta o contradictòria, el control jurídic es fa més dèbil i la rendició de comptes més difícil.

En aquest context, la frontera deixa de ser una simple línia de separació per transformar-se en un mecanisme de selecció humana i exclusió material, on espais fortificats i rutes d'altíssima mortalitat com l'atlàntica dicten qui té dret a la supervivència. És així com el debat sobre les garanties processals perd qualsevol caràcter abstracte i revela la seva cara més humana. No estem parlant de xifres ni de fluxos impersonals, sinó de famílies, menors i persones que fugen de la guerra o de la violència estructural. El sistema actual, emparat en conceptes sovint arbitraris com les llistes de "països segurs", s'atreveix a decidir des d'una distància burocràtica si una fugida és prou "digna" o si un país és realment habitable per a qui en surt desesperat. Quan milers de persones arriquen la vida en condicions infrahumanes, queda clar que no ho fan per elecció o per soscavar la convivència d'un altre país, sinó per la necessitat més primària d'existir. En aquest sentit, els discursos que associen migració i inseguretat, o que presenten l'arribada de persones com una amenaça per a l'ordre social, la feina o la convivència, alimenten una percepció pública que fa més fàcil acceptar respostes cada vegada més dures.

La conclusió més important, però, és una sola: **el treball confirma l'existència d'un desajust estructural entre el marc jurídic de protecció i la pràctica fronterera real**: el sistema funciona com a sistema de control, però no sempre com a sistema de protecció, i justament aquí rau la tensió central del treball. En definitiva, **a la frontera sud, el dret hi és, però no sempre hi és per a tothom, ni arriba amb la mateixa força ni amb les mateixes garanties**. Aquesta distància entre la norma i la realitat és la que explica per què cal continuar estudiant, documentant i revisant críticament la manera com Europa i Espanya gestionen la frontera i, en última instància, la seva pròpia noció de la humanitat.

BIBLIOGRAFIA

- Abbott, K. W., Keohane, R. O., Moravcsik, A., Slaughter, A. M., i Snidal, D. (2000). The concept of legalization. *International Organization*, 54(3), 401–419.
- Boswell, C. (2003). The ‘external dimension’ of EU immigration and asylum policy. *International Affairs*, 79(3), 619–638.
- Cantor, D., Feith Tan, N., Gkliati, M., Mavropoulou, E., Pijnenburg, A., Soares, S., i Yacoub, N. (2022). Externalisation, access to territorial asylum and international law. *International Journal of Refugee Law*, 34(1), 120–156.
- Carrera, S., i Den Hertog, L. (2016). *A European Border and Coast Guard: What’s in a name?* (CEPS Paper in Liberty and Security in Europe No. 88). Centre for European Policy Studies.
- Costello, C. (2016). *The human rights of migrants and refugees in European law*. Oxford University Press.
- Frelick, B., Kysel, I. M., i Podkul, J. (2016). The impact of externalization on the human rights of refugees and migrants. *Journal on Migration and Human Security*, 4(4), 190–220.
- Gammeltoft-Hansen, T., i Hathaway, J. (2015). Non-refoulement in a world of cooperative deterrence. *Columbia Journal of Transnational Law*, 53(2), 235–284.
- Goodwin-Gill, G. S., i McAdam, J. (2021). *The refugee in international law* (4a ed.). Oxford University Press.

- Guild, E., Costello, C., Garlick, M., i Moreno-Lax, V. (2015). *Enhancing the common European asylum system and alternatives to Dublin*. Centre for European Policy Studies (CEPS).
- Hathaway, J. C. (2021). *The rights of refugees under international law* (2a ed.). Cambridge University Press.
- Moreno-Lax, V. (2017). *Accessing asylum in Europe: Extraterritorial border controls and refugee rights under EU law*. Oxford University Press.
- Moreno-Lax, V. (2018). The architecture of functional jurisdiction: Unpacking contactless control—ex ante mechanisms and ex post remedies. *European Journal of International Law*, 29(3), 1029–1031.
- Moreno-Lax, V. (2020, 25 de febrer). The ECtHR Grand Chamber Judgment in N.D. and N.T. v. Spain: A ‘How-to’ Guide to (I)legal Boat Pushing. *EJIL: Talk!*
- Moreno-Lax, V., i Ciliberto, G. (2019). The externalization of migration control: Lessons from the past, challenges for the future. *Questions of International Law*, 58, 1–4.
- Peers, S. (2016). *The EU's asylum legislation: A commentary*. Oxford University Press.
- Peers, S. (2021). *EU justice and home affairs law: Vol. I. EU immigration and asylum law* (4a ed.). Oxford University Press.

ANNEXOS

Legislació i jurisprudència

Unió Europea

Unió Europea. (2012). *Tractat de Funcionament de la Unió Europea*. Versió consolidada. Diari Oficial de la Unió Europea, C 326, de 26 d'octubre de 2012.

Unió Europea. (2016). *Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea*. Diari Oficial de la Unió Europea, C 202/02, de 7 de juny de 2016.

Directiva 2013/32/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 26 de juny de 2013, sobre procediments comuns per a la concessió o la retirada de la protecció internacional. *Diari Oficial de la Unió Europea*, L 180/60, de 29 de juny de 2013.

Reglament (UE) 2024/1351 del Parlament Europeu i del Consell, de 14 de maig de 2024, sobre la gestió de l'asil i la migració. *Diari Oficial de la Unió Europea*, L 2024/1351, de 22 de maig de 2024.

Tractats Internacionals

Nacions Unides. (1948). *Declaració Universal dels Drets Humans*.

Nacions Unides. (1951). *Conveni de Ginebra de 28 de juliol de 1951 relatiu a l'Estatut dels Refugiats i Protocol de 31 de gener de 1967*.

Consell d'Europa. (1950). *Conveni Europeu de Drets Humans*. Conveni per a la Salvaguarda dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, fet a Roma el 4 de novembre de 1950.

Legislació Espanyola i Acords

Constitució Espanyola. (1978). *Boletín Oficial del Estado*, núm. 311, de 29 de desembre de 1978.

La Moncloa. (2022, 7 d'abril). *Declaración conjunta: Nueva etapa del partenariado entre España y Marruecos*. Govern d'Espanya.

Llei 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 263, de 31 d'octubre de 2009.

Llei Orgànica 4/2000, de 11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 10, de 12 de gener de 2000.

Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 77, de 31 de març de 2015.

Reial Decret 557/2011, de 20 d'abril, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei Orgànica 4/2000. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 103, de 30 d'abril de 2011.

Jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans

TEDH. (2002). *Cas Čonka c. Bèlgica* (Demanda núm. 51564/99). Sentència de 5 de febrer de 2002. ECLI:CE:ECHR:2002:0205JUD005156499

TEDH. (2012). *Cas Hirsi Jamaa i altres c. Itàlia* (Demanda núm. 27765/09). Gran Sala. Sentència de 23 de febrer de 2012. ECLI:CE:ECHR:2012:0223JUD002776509

TEDH. (2014a). *Cas Geòrgia c. Rússia (I)* (Demanda núm. 13255/07). Gran Sala. Sentència de 3 de juliol de 2014. ECLI:CE:ECHR:2014:0703JUD001325507

TEDH. (2014b). *Cas Sharifi i altres c. Itàlia i Grècia* (Demanda núm. 16643/09). Sentència de 21 d'octubre de 2014. ECLI:CE:ECHR:2014:1021JUD001664309

TEDH. (2020). *Cas N.D. i N.T. c. Espanya* (Demandes núms. 8675/15 i 8697/15). Gran Sala. Sentència de 13 de febrer de 2020. ECLI:CE:ECHR:2020:0213JUD000867515

TEDH. (2021). *Decisió Albert Julio Doumbe Nnabuchi c. Espanya* (Demanda núm. 19420/15). Decisió d'1 de juny de 2021. ECLI:CE:ECHR:2021:0601DEC001942015

Jurisprudència espanyola

Jutjat del Contenciós-Administratiu núm. 2 de Ceuta. (2024). *Sentència 121/2024, de 4 de setembre* (Procediment abreuja 149/2024).

Tribunal Constitucional. (2020). *Sentència 172/2020, de 19 de novembre* (Recurs d'inconstitucionalitat núm. 2896-2015). BOE núm. 330, de 18 de desembre de 2020. ECLI:ES:TC:2020:172

Tribunal Constitucional. (2022). *Sentència 122/2022, de 10 d'octubre* (Recurs d'empara). ECLI:ES:TC:2022:122

Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia. (2024). *Sentència 1104/2024, de 24 de maig* (Recurs d'apel·lació 115/2024). Sala del Contenciós-Administratiu, Secció Tercera. ECLI:ES:TSJAND:2024:1104

Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia. (2025). *Sentència 290/2025, de 24 de març* (Recurs d'apel·lació 823/2024). Sala del Contenciós-Administratiu, Secció Primera. ECLI:ES:TSJAND:2025:290

Tribunal Suprem. (2020). *Sentència 1327/2020, de 15 d'octubre*. Sala del Contenciós-Administratiu. ECLI:ES:TS:2020:3445

Tribunal Suprem. (2021). *Sentència 2339/2021, de 27 de maig*. Sala del Contenciós-Administratiu. ECLI:ES:TS:2021:2339

Informes i documents d'organismes internacionals, entitats de Drets Humans, mitjans i institucions

Amnistia Internacional. (2021). *Fear and fences: Border rejections in Ceuta and Melilla*.

Amnistia Internacional. (2022a). *Spain: Melilla deaths expose failures to protect migrants' rights*.

Amnistia Internacional. (2022b). *Spain/Morocco: Investigation into the Melilla border deaths must ensure accountability*.

Amnistia Internacional. (2022c). *Spain: Migration and border control practices*.

Amnistia Internacional. (2022d). *"They beat him in the head, to check if he was dead". Evidence of crimes under international law by Morocco and Spain at Melilla border*.

Amnistia Internacional. (2023). *España: violaciones al derechos a la vida, uso ilegítimo de la fuerza y la expulsión violenta, sumaria y colectiva en el puesto fronterizo de barrio chino, en melilla, el 24 de junio de 2022*

Amnistia Internacional. (2024). *Informe 2023/24 Amnistia Internacional: La situació dels drets humans al món (Secció Espanya)*.

APDHA – Asociación Pro Derechos Humanos de Andalucía. (2024). *Derechos Humanos en la Frontera Sur 2024*.

- Asylum Information Database & European Council on Refugees and Exiles. (2024). *AIDA country report on Spain – 2023 update*.
- Border Forensics. (2023). *Nador-Melilla: Tracing the deaths of 24 June 2022*.
- Border Violence Monitoring Network. (2024). *Annual Report on Torture and Collective Expulsions 2023*
- Border Violence Monitoring Network. (2024). *Black Book of Pushbacks, Vol. IV*.
- Caminando Fronteras. (2023). *Monitoreo del derecho a la vida en la frontera occidental euroafricana 2022*.
- Caminando Fronteras. (2024). *Monitoreo del derecho a la vida en la frontera occidental euroafricana 2023*.
- CCAR – Comissió Catalana d'Acció pel Refugi. (2025). *Quinze preguntes clau per entendre la situació d'emergència de les persones refugiades a Europa*.
- CEAR – Comisión Española de Ayuda al Refugiado. (2017). *Hacia dónde va el nuevo Sistema Europeo Común de Asilo (SECA): retos, amenazas y propuestas* [Informe]. Blog Extranjería Asociación Progestión.
- CEAR – Comisión Española de Ayuda al Refugiado. (2023). *Informe CEAR 2023: Las personas refugiadas en España y Europa*.
- Coordinadora de Organizaciones para el Desarrollo. (2023). *Informe de la Sociedad Civil al VII Informe Periódico de España al Comité contra la Tortura de la ONU*.
- Coordinadora para la Prevención y Denuncia de la Tortura. (2023). *Informe sobre vulneraciones de derechos humanos en la frontera sur*. Madrid.

- Consell d'Europa. (2023). *Report on Spain following the visit from 21 to 25 November 2022 by Dunja Mijatović, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe*. Council of Europe Portal.
- Defensor del Pueblo (2016). *Asylum in Spain*.
- Defensor del Pueblo. (2022a, 14 d'octubre). *El Defensor avanza sus primeras conclusiones sobre lo sucedido en el perímetro fronterizo de Melilla*.
- Defensor del Pueblo. (2022b). *Informe sobre los acontecimientos ocurridos en la frontera de Melilla el 24 de junio de 2022*.
- Defensor del Pueblo. (2023). *Informe anual 2023*.
- ECRE – European Council on Refugees and Exiles. (2024, 12 de gener). *Atlantic route and Spain: 2023 marked as the deadliest year*.
- Human Rights Watch. (2022a, 29 de juny). *Morocco/Spain: Horrific migrant deaths at Melilla border*.
- Human Rights Watch. (2022b). *“They treated us inhumanely”: Pushbacks from Spain to Morocco*.
- Human Rights Watch. (2023a). *World Report 2023: Events of 2022*
- Human Rights Watch (2023b). *Spain: Migrant abuses at the Morocco border*.
- OIM – Organització Internacional per a les Migracions. (2023). *Displacement Tracking Matrix (DTM)*.
- OIM – Organització Internacional per a les Migracions. (2024). *Missing Migrants Project: Global dataset*.
- Ministeri d'Inclusió, Seguretat Social i Migracions. (2024, 22 d'abril). *El Parlamento Europeo aprueba el Pacto de Migración y Asilo que reforma*

las políticas europeas en el ámbito migratorio. Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia (Oberaxe).

Ministerio del Interior. (2023). *Inmigración irregular 2023: Datos acumulados del 1 de enero al 31 de diciembre.*

No Name Kitchen. (2023a). *Burorrepresión en la frontera sur de España: Violencia administrativa contra las personas migrantes en Canarias, Ceuta y Melilla.*

No Name Kitchen. (2023b). *Human rights violations at the EU's external borders: The case of the Western Mediterranean route.*

No Name Kitchen. (2024c). *Violence, pushbacks and rights violations at the Spanish–Moroccan border.*

Parlament Europeu. (2024). *Asylum policy: Common European Asylum System and legal basis.*

Parlament Europeu. (2025a). *Legal cooperation (Fact Sheet 151).*

Parlament Europeu. (2025b). *The EU asylum system and the New Pact on Migration and Asylum.*

Reuters. (2024, 3 de gener). *Irregular migrant arrivals almost doubled in Spain in 2023.*

United Nations Committee against Torture . (2023). *Concluding observations on the seventh periodic report of Spain.*

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (s.d.). *The 1951 Refugee Convention: core principles.*

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (s.d.). *Access to territory and non-refoulement.*